

Afrikaans Huistaal, Eerste en Tweede Addisionele Tale

Graad 10-12

Literêre kenmerke / terme

Poësie

	Literêre kenmerke / terme	Verduideliking
1.	figuurlike / konnotatiewe betekenis	Woorde of frases wat nie letterlik gebruik word om assosiatiewe of emosionele betekenis van iets te suggereer.
2.	letterlike / denotatiewe betekenis	Die eenvoudigste, mees direkte betekenis van 'n woord of uitdrukking, wat die begripsinhoud weergee of saamvat.
3.	stemming/ atmosfeer	Dit toon karakters se gemoedsgesteldheid; atmosfeer of emosie in 'n geskrewe teks.
4.	tema en boodskap	Dit is die sentrale idee(s) in 'n literêre werk. 'n Teks mag meer as een tema hê en dit mag dalk nie eksplisiet / vanselfsprekend wees nie.
5.	beeldspraak	Taaluiting wat van figuurlike, oordragtelike taal gebruik maak, bv. vergelykings, metafore en personifikasie.
6.	stylfigure	Uitdrukkings wat 'n styleffek teweegbring deur woorde nie in hulle normale of letterlike betekenis en funksie aan te wend nie (afwyking in woordgebruik), maar op 'n besondere wyse groter krag of dramatiese beeld aan skryfwerk verleen.
7.	antiklimaks	Die omgekeerde van klimaks; onverwagte teleurstellende uiteinde, afloop; ommeswaai van iets belangriks na iets nietig, gewoonlik met 'n komiese effek.
8.	antitese	Die teenstelling van gedagtes wat uitgedruk word deur parallelisme wat skerp teenoor mekaar staan, bv. <i>hoe meer haas hoe minder spoed</i> Matthews Phosa se <i>Talle tonge</i>
9.	kontras	Stylmiddel waarin twee uiterstes teenoor mekaar gestel word.
10.	eufemisme	Versagtende uitdrukking of omskrywing; verbloeming; woord gebruik om nie gevoelens seer te maak nie.
11.	hiperbool	'n Stylfiguur waarin buitensporige, doelbewuste oordrywing gebruik word; om iets groter as wat dit werklik is, voor te stel, bv. <i>Hulle het ons 'n berg koek gegee om te eet</i>
12.	metafoer	Gebruik een ding om 'n ander met soortgelyke eienskappe te beskryf.
13.	metonimia / oornoeming	Twee sake of begrippe wat nou met mekaar in verband staan, word in verband met mekaar gebring. Die <u>pen</u> is magtiger as die <u>swaard</u> .
14.	onomatopee/ klanknabootsing	Die gebruik van klanknabootsende woorde om dit wat genoem word, te beskryf.

	Literêre kenmerke / terme	Verduideliking
15	oksimoron	Stylfiguur waarby twee teenoorgestelde begrippe met mekaar verbind word, bv. <i>ou nuus</i> , gewoonlik vir beklemtoning.
16	paradoks	Skynbare teenstrydigheid, bv. <i>om die waarheid te sê, moet ek lieg</i> .
17	personifikasie	Menslike eienskappe en handeling word aan lewlose dinge, diere of plante toegeken.
18	woordspeling	Die humoristiese gebruik van 'n woord om 'n ander betekenis uit te bring; maak op geestige wyse gebruik van woorde wat verskillende betekenis kan hê.
19	sarkasme	Bytende, bitter spot; minagting wat wil seermaak of skok op persoonlike vlak; dit sê wat die spreker / skrywer bedoel.
20	satire	Iets wat hekelend spot met die lewe; dwaashede en wanpraktyke van die mens / maatskappy word onthul of geopenbaar
21.	vergelyking	Een saak word aan 'n ander gelykgestel deur die gebruik van "soos, nes, net soos"
22.	simboliek	'n Teken / voorwerp wat 'n ander saak verteenwoordig
23.	sinekdogee	Die geheel word deur dele daarvan aangedui of omgekeerd.
24	onderbeklemtoning	Die uitdruk van iets op 'n terughoudende wyse, eerder as om die volle feite of waarheid te ontbloot, gewoonlik vir beklemtoning.
25	woordkeuse / diksie	Dit het te doen met die gebruik van gepaste beskrywende, uitlokkende woorde, frases en uitdrukkings
26.	toon	Toonhoogte en stembuiging wat 'n gevoelsboodskap van 'n teks kan oordra. Dit gaan oor hoe die spreker homself in 'n bepaalde situasie uitdruk.
27.	retoriese middels	middels soos pouses en herhaling, deur 'n spreker / skrywer / aanbieder gebruik om doeltreffend te oortuig.
28.	gevoelstaal	Taal en styl wat persoonlik is; sterk gevoelens wek; teenoorgestelde van nugtere, saaklike taal.
29.	versreëls	'n Enkele reël(s) in 'n gedig.
30.	woorde	Die digter se woordspel met denotatiewe betekenis teenoor konnotatiewe betekenis óf gesuggereerde teenoor geimpliseerde betekenis.
31.	strofes	Dit is 'n aantal versreëls (een of meer) wat 'n eenheid vorm as onderdeel van 'n gedig.
32.	verbindingswoorde	verbindings / oorgangsworde om 'n vloeiende gedagtegang te bewerkstellig.
33.	puntuasie	Wanneer daar geen of min aanduiding van pousering is nie, weet jy nie hoe om dit te lees nie. Waar stop jy? Waar gaan jy oor na die volgende reël?
34.	refrein	'n gereelde en herhalende kombinasie van woorde / klanke wat voorkom .

	Literêre kenmerke / terme	Verduideliking
35.	herhaling	Dit is wanneer 'n woord, klank, sinsdeel, ens. meer as een keer in 'n gedig herhaal word.
36.	klankeffekte	alliterasie, konsonansie, assonansie, rym, ritme
37.	alliterasie	Die herhaling van dieselfde beginletters (medeklinkers / konsonante) in beklemtoonde lettergrepe.
38.	assonansie	Die herhaling van dieselfde klinkers / vokale in 'n versreël.
39.	rym	Woorde of reëls in 'n gedig wat met dieselfde klank, insluitende 'n vokaal / klinker eindig.
40.	ritme	'n gereelde en herhalende patroon van klanke.
41.	tempo	Tempo dui op die tydmaat of snelheid van byvoorbeeld praat.
42.	enjambement	Dit is wanneer die gedagte van die een versreël sonder 'n ruspunt oorloop na die volgende versreël.

Drama/ Eenbedryf/ Roman/ Novelle/ Kortverhaal/

	Literêre kenmerke / terme	Verduideliking
1.	Intrige	die onderlinge verband tussen die hoofgebeure in die teks; dit het met meer as net die reeks van gebeure te doen. Dit veronderstel 'n patroon van die verhouding tussen gebeure en intrige.
2.	subintrige	die afname in die aksie wat parallel loop met die hoofintrige van die drama.
3.	eksposisie	die agtergrondinligting is verskaf. Die inligting sluit die protagonis, die antagonis, die basiese konflik, die agtergrond en die stemming in.
4.	verwikkeling	die basiese konflik word bemoeilik deur verbandhoudende, sekondêre konflik
5.	konflik	Die stryd wat ontstaan tussen karakters of individue en hulle omstandighede.
6.	klimaks	die belangrikste, effektiewe of belangrike deel van die storie; hierdie belangrikste deel is nie noodwendig aan die einde van die verhaal nie; die keerpunt; die mees intense oomblik – óf geestelik óf in aksie.
7.	ontknoping	Al die aksie wat op die klimaks volg.
8.	antiklimaks	wanneer daar nie aan die verwagting voldoen word nie of wanneer die ernstigheid van die intrige verlore gaan as gevolg van 'n komiese of betekenislose gebeurtenis.
9.	afloop	die slot wat alle los drade saamheg
10.	tydsprong	Die middel wat die skrywer gebruik om na wat in die toekoms gaan gebeur uit te wys.
11.	terugflits	'n Middel wat die skrywer toelaat om gebeure wat voor die huidige gebeure afspeel aan te bied.
12.	karakterisering	Wie die karakter is en wat sy / haar motiewe is.
13.	rol van die verteller/ perspektief	In 'n literêre werk stel die verteller of spreker die storie aan die leser bekend deur waardes, geloof en ervarings te verduidelik.
14.	tema en boodskap	'n Sentrale gedagte of stelling wat die literêre werk tot 'n eenheid bind en beheer.
15.	agtergrond en milieu	Sosio-politieke en kulturele agtergrond van tekste en die skrywer. Die agtergrond vir aksie van die fiktiewe werk.
16.	dramatiese struktuur	Die wyse waarop die onderskeie literêre elemente in samehang gebruik word, nl. intrige, bedrywe, tonele, karakters en moontlik kenmerke van taal in 'n verhoogstuk .
17.	stemming	atmosfeer en emosie in geskrewe tekste; dit dui op die gevoel of die gemoedstoestand van die karakters; dit verwys ook na die atmosfeer wat teweeggebring word deur die visuele, oudiovisuele of multimedia tekste

18.	toon	kwaliteit en timbre van stem wat die emosionele boodskap van die gesproke teks oordra. In die geskrewe teks word dit deur woorde wat die houding van die skrywer weergee, oorgedra.
19.	ironiese wending / afloop	Die meeste storielyne is rondom KONFLIK tussen twee of meer karakters opgebou. Dit is gewoonlik die gevolgtrekking van hierdie konflik en oplossing(s) van die probleem(e).
20.	toneelaanwysings / subteks/neweteks	'n Instruksie wat ingevoeg word by die drama of eenbedryf om toneelbewegings, bewegings of produksievereistes aan te toon.
21.	dialog / monoloog / alleenspraak	Gesprek in die drama. In die drama word die karakter se naam voorafgegaan en daarna volg die gesprek. Dit is die gesprek waarin die karakter sy denke aan die gehoor, maar nie die medespelers nie, openbaar.
22.	dramatiese ironie	Dit kom voor wanneer die gehoor / leser / toeskouer meer weet omtrent die situasie en die implikasies daarvan as die ander betrokke karakter. Dit verhoog die spanning, genot en gehoordeelname.
23.	tydsverloop	Dit is die chronologiese opeenvolging van gebeure.